

א. אנגליה והאנגלים

נמנו וגמרו כל חכמי תבל שהאנגלים עם משונה.
דתיים שונות, מנהגיהם שונים, אפים שונה, מכל אומה
ולשון; ומאחר שהם כה זרים ומוזרים, קשה לדעת
איך להתנהג כלפיהם. ואולם מוכרחים אנו להתנהג
כלפיהם. מן ההכרח אפוא שננסה להבינם.
כדי להבינם, עלינו לרדת לתוך המיוחד שבהם.
כדי לעשות זאת, אני מציע שנקח כמה ניבים מהלשון
האנגלית שלא מצאו תרגום בשום לשון אחרת. אם
נעמוד על פירושם של ניבים אלה, אפשר שיתגלה
לנו מקצת מן הסוד.

הניב הראשון שאני מציע שנעיין בו הוא
המפורסם שבכולם: — ג'נטלמן.

א. GENTLEMAN

מי אינו יודע את טיבו של הג'נטלמן האנגלי?
אך אולי נכון יותר לומר, מי יודע את טיבו? מן הצד
החיצוני אמנם כולנו מכירים אותו. רואים אותו בשבת
ובערב והוא לבוש שחורים; רואים אותו אחר הצהריים
בקיץ והוא לבוש לבנים; בזמן העבודה הוא מופיע
בבגדי שעטנז, חצי שחור וחצי לבן. ארוחת הבוקר שלו
קבועה, ולפני הארוחות האחרות מקומו ב-Bar והוא
שותה משקאות חריפים. אינו מדבר הרבה. אינו מתערב
בענינים לא לו. אינו מתרגש. גם כשהוא בא בין
הבריות, הריהו כאילו מרוכז בתוך עצמו. הוא כאותם
חנוטי מצרים: המראה החיצוני, הצבע, הכרת הפנים,
בשר ודם; אך חסר משהו — רוח חיים. לא לריק כינה

סופר ידוע את ספרו על האנגלים בשם: האנגלים, כלום בני-אדם הם?

ב. CLUB

מהו קלוב? אגודה? מועדון? "מִנְסָה"? הקלוב כולל כל אלה; ועם זה אינו אף אחד מאלה. הקלוב הוא המקום שבו מצויים הג'נטלמנים. אני אומר "מצויים" בכוונה. מספרים על חבר הקלוב הידוע "אתיניאום" שפתח פעם את פיו כדי לצוות למשרת לפנות את הכסא הסמוך לו, "שהרי היושב בו נפטר לפני יומיים". אין הפלא רק בזה שמישהו נפטר בכסאו ולא הרגישו בדבר יומיים, אלא גם בזה שחבר קלוב נכבד זה יפתח את פיו. הקלוב הריהו מקום-פגישה שבו, אם מותר לומר כך, אין החברים נפגשים.

לשם מה באים לשם? כדי ליהנות מאוירה נאותה; וכמובן, גם לראות (אך לאו דוקא לשוחח עם) ידידים ישנים. הידידים הישנים האלה אינם חדשים מקרוב. הם מימות בית-ספר או האוניברסיטה. אתם הג'נטלמן מרגיש את עצמו בבית — feels at home — ובוזה הגענו לעוד ניב מיוחד:

ג. HOME

המלה Home אין לה תרגום. בלשון ארצות הברית, באמריקנית, הרי זה בית שהבנאי בונה לך, או מציע לבנות לך. אך שימוש זה אינו נכון. מה שהבנאי בונה אינו Home אלא House. Home אי-אפשר לבנות, שהרי אין במושג ה-Home משום בנין, כלומר החומר והלבנים שבמלה House. ה-House נעשה Home רק אחרי שהיה מושקף במשך תקופה ארוכה עד שנתחבבה כל פינה מבפנים וכל לבנה מבחוץ. היהודי אומר: ביתו זה אשתו; הוא מפרט מהו בשבילו בית. האנגלי אומר: The Englishman's home is his castle, וכך אינו מפרט

ואינו מפרש אלא רק תולה שלט: הכניסה אסורה. אך אם יעלה בידך להיכנס תראה שכאן דבר שלא נבנה אלא נוצר, דבר שגדל לאט לאט ומתוך חיבה ממש. Home הריהו קן המשפחה. אך אינו הרוח השוררת במשפחה. הוא המקום שבו נאחזה רוח זו.

רגש המקום ניחן בו האנגלי במדה מתמיהה. על יחסם של האנגלים לאנגליה, לשטח המקומי ששמו אנגליה על אדמותיו ושדותיו ונהרותיו וגדריו ושביליו, על רגש זה אפשר להמליץ את הפסוק: "כי רצו עבדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו". השירה האנגלית, הרומנים האנגלים, מלאים רגש מקומי זה. וכך גם בחיי האוניברסיטאות. אין האנגלי תלמידו של פרופיסור זה או אחר, או אפילו תלמיד במקצוע זה או אחר: הוא Oxford man, איש אוקספורד, London man, איש לונדון. ואף האנגלי הפשוט כך. אין האנגלי מסתפק ב"דירה"; דרוש לו בית שלם משלו, יהא קטן שבקטנים. ואינו מסתפק אפילו בבית, לו דרוש גם גן. גני אנגליה מפורסמים. ואין אני מתכוין לגנים הצבוריים, אף על פי שגם הם תופעות מיוחדות במינן. אני מתכוין לגנים הפרטיים, לחלקת הירק שעל יד כל בית ובית. וסימן אנגלי מובהק זה מתגלה בכל מקום ובכל הזדמנות. רצונך לקנות את לבו של אנגלי, דרוש בשלום שושניו. ידוע לרבים שמו של Major Jarvis, מי שהיה ממונה על מדבר סיני ועשה את עבודתו המקצועית שם בחסד עליון ממש. אדם זה נתן את מאמציו הגדולים ביותר לנטיעות, וגאותו העיקרית היתה על נטיעת גן בקצה המדבר, באל-עריש. ואנו כאן ראינו גם משל יותר קרוב. כשבנו את המגדלים על הכבישים בכניסה לערים הגדולות לשם שמירה על הבטחון, הדבר הראשון שעשו חיילי המשמר היה לסדר ולשתול גן-פרחים קטן מסביב.

האנגלי מתחיל להיות גם אדם. יש לו:

ד. HOBBY

זוהי שוב מלה שאינה ניתנת לתרגום. שיעור מושגה: עבודת החופש. Hobby הוא זה שלשמו חי האדם באמת. אין האנגלי יושב בקפה בשעות הפנאי שלו ומדבר על פוליטיקה. הוא פושט את מעילו ועודר בגן; או מאסף בולים; או מפליג מחוץ לעיר באופנים; או שר במקהלה; או, כמו שעושה אחד הפילוסופים הגדולים, בונה תבניות של אניות. ב-Who's who, ספר האישים האנגלי, יש מדור מיוחד ל-hobbies, ומתבקש כל אחד לרשום את ה-hobby שלו כשם שהוא מתבקש לרשום את שם הקלוב שהוא חבר לו ומספר הטלפון שבביתו.

וכך בשעות הפנאי שלו מתעסק האנגלי ב-hobby והוא מתעסק בו כמבין. לכאורה אינו אלא "אמאטיר", "חובב", עוסק מאהבה; אך משום כך ומתוך כך דוקה בקיאותו ב-hobby גדולה לפעמים מאשר במקצוע שהוא מקור פרנסתו. בדרך כלל יש לציין שהאנגלי שונא את הפרופסיונליות. הוא חושד באיש המקצוע, כלומר, באדם המכריז על עצמו שהוא איש המקצוע. וכך התרבות והמדע האנגליים במדה מרובה אינם יצירת הפרופיסורים, דרווין, ספנסר, גרוט, ביגהוט ומיל לא נמצאו, ולא לימדו, בתוך האוניברסיטאות, אך היו "חובבים", אנשים שטפלו בעניניהם לא כחובה קתדראית אלא מתוך התענינות פרטית. ואפילו בתוך האוניברסיטאות אין המלומדים האנגלים בעלי מקצוע אחד. אפשר שהם מלמדים מקצוע אחד, אבל הם מתענינים בכמה מקצועות; ולפעמים התענינותם זאת מביאתם לידי בקיאות מפליאה. אך יגידו שאינם מומחים. הם בעלי תרבות כללית, ואדם צריך לדעת — כך יגידו

לך — דבר-מה מענינים שונים. באופן זה שומרים הם על הדבר הקרוב ללבם ממש, והוא חירותם. אינם משתעבדים לשום דבר. הם אדונים אפילו על ספריהם ועל מקצועותיהם.

ה. WEEK-END

אימתי עוסקים ב-hobby? בסוף השבוע, ב-week-end. האנגלים אינם עובדים שבעה ימים בשבוע. למדו את עשרת הדברות ואינם עוסקים במלאכה אלא ששה ימים. ואף מוסיפים מן החול על הקודש; ערב שבת בשבילם גם כן שבת.

כאן מוסד חברתי שלם ונהדר שהוא, כנראה, חידה בעיני רבים. זכורני הסערה שעורר ראש המיניסטריון האנגלי אחרי המלחמה הקודמת כשבילה week-end (ואפשר רק יום ראשון) במשחק גולף. הזמן היה עצם התסבוכת המדינית שסופה חוזה-ורסל, ומשחק-גולף זה היה ל"אינסידנט" בין-לאומי: "כיצד מתעסק אדם בזמן כזה במשחק? אין זה אלא מתעללים הם בנו". אך לויד ג'ורג' לא התעלל. עשה כמנהגו. נח בשבת. השתמש ב-week-end כאנגלי טפוסי, כדי להנפש מטרדות השבוע. האנגלי אינו עובד כל היום וכל הלילה. הוא אדון ולא עבד, ושומר משלו לעצמו.

ו. SPORT

הסמל של חירות האנגלי הוא הספורט. העזתי פעם לפרסם מאמר על הספורט*. הסברתי (אמנם, ללא הצלחה) שאין הספורט התעמלות ואין הספורט תרגילי-סדר ואין הספורט משחק סתם. הוא משחק חפשי ששתי סגולות לו, האחת, חופש ההשתתפות, והשניה,

* עיי' בספר: על החנוך התיכוני העברי בא"י, קובץ מוקדש ליובל הששים של ד"ר בירם, ירושלים, חרצ"ט.

ההשתעבדות לחוקים. וראו זה פלא. הספורט — גם כן מלה שאין לה תרגום — חדר לתוך תוכם של החיים האנגליים במדה כזו שדעותיהם המוסריות מתבטאות במונחי הספורט דוקה. האדם הטוב מיהו? הוא האדם שמשחק כראוי — plays the game. התנהגות טובה, מהי? fair play, המשחק ההוגן. הקריאה הסופית לעזרה ולהשתתפות, מהי? be a sportsman, היה ספורטאי.

הספורטאי הוא הקובע כללים לעצמו, וזה יסוד מוצק באופי האנגלי. האנגלי איש־משמעת במלוא מובן המלה, אבל משמעתו משמעת פנימית. הוא חפשי מפני שהוא מציית לעצמו. הוא ממלא למעשה, ומטבעו המקורי, אחרי ההלכה הקנטית שמוטל על האדם להיות "גם קצין וגם חייל" ב"ממלכת התכליות". הוא קצין שהרי חקק את החוקים; הוא חייל שהרי הוא משתעבד להם. ואולם, הוא משתעבד להם מדעתו ומרצונו וכך הוא הוא החוק שהוא נשמע אליו. מכאן עצמאותו הנפלאה; וכשם שהוא עצמאי בעצמו, כך הוא דורש עצמאות גם מאחרים.

1. COMMONSENSE

עצמאותו זאת היא ה"קומונסנס" השגור תמיד בפיו. כמה תכניות הגיוניות למראית־עין מבטל האנגלי כשהן מתנגדות לקומונסנס; כמה תכניות אי־הגיוניות מוצאות חן בעיניו מפני שהקומונסנס רואה בהן ברכה! תשאל אותו: מה מבדיל בינו לבין שאר אומות העולם, ויגיד: הקומונסנס. עמים אחרים פקחים יותר, יפים יותר, בעלי דמיון חזק יותר או מרץ שופע יותר. הצרפתי בעל הגיון, הגרמני חרוץ, הרוסי יורד למעמקי נפשו ומוצא שם כל מיני דברים המשמשים נושא לשיחות על כוסות־תה כל היום וכל הלילה. האנגלי מסתפק בקומונסנס.

רעיון הקומונסנס קשה להסבירו. ברור רק דבר אחד בקשר אתו. והוא שאינו חוש (sense) ואינו common (שכיח). הוא השכל הישר אך בהגבלה זו שלפעמים אינו לא שכל ולא ישר. יש להגדירו אולי כשמוש אינסטינקטיבי באמת-המדה הנכונה כלפי קשיי החיים המעשיים. זהו ה-muddling through המפורסם, שאינו muddling (הסתבכות). ואף אינו through (עד הסוף). שהרי אינו מגיע לעולם לקצה השני של הענין. כשהמצב הסתבך מצדו עד כדי יאוש מצדנו. באים החיים ומוצאים להם דרך. הקומונסנס הוא ההרגשה המוקדמת של פעולת-החיים הזאת. החיים כאילו רומזים לאנגלי מה יבוא, כאילו מגלים לו את סוד העתיד; והאנגלי מחייך ומחכה לפי הסיסמה: "wait and see". חיוך זה הריהו ה-humor האנגלי, וב-sense of humor אסיים פרק זה של הרצאתי.

ח. HUMOR

Humor אינו le rire ואינו Witz (הלצה); ואף אינו סאטירה או אירוניה. Humor הוא רגש הפרופורציה הנכונה; הוא הקומונסנס שעלה מתהום האינסטינקטים ומצא לו ביטוי. גרעינו של ההומור הוא הבנת דרישות החיים, אך הבנה זו יסודה באהדה. בעל ההומור אינו טורף נפשו, ומה גם נפשם של אחרים, באפו; אינו מיסר בעקרבים או אפילו בשוטים. אינו שוחק על אחרים. הוא שוחק עם אחרים. ההומור אינו דחיתם של הדברים המוזרים בעולם או בחברה, ומה גם דחיתם בבוז; הוא קבלתם. Le rire רוצה להשוות — "גלייכשאלטען" — את כל העולם, להכניס את הכל לתוך מטת-סדום אחת. ההומור אומר לנו שאכן נמצאים בעולם, ויימצאו תמיד, דברים יוצאים מגדר הרגיל; אבל דברים אלה טוב דוקה שיתקיימו ועלינו

ליהנות מהם. וכך ההומור מיישר את עקמומיות החיים על-ידי מה שהוא מכניס אף אותן למסגרתם של החיים.

הרי לפניכם תיאור-מה מן התכונות הטפוסיות של האנגלים. אין לנו עכשיו אלא להשלים את התמונה; לקבוע את שרשיה בהיסטוריה של העבר; ולשאול על ערכה וחשיבותה להווה ולעתיד. נקדים הערה כללית אחת.

תכונות האנגלים מקורן בזה שהאנגלים ילידי "גיטו" הם; האופי שתיארנו הוא אופיה של חברה סגורה. הגיטו של האנגלים גיטו גיאוגרפי; חייהם חיי היושבים באי. ואי זה לא היה צפוי להשפעות עוברות; כל השפעה שנכנסה, נקבעה לדורות. בדידות זו, חיי גיטו אלה, היא שיצרה להם שולחן ערוך ממש, השולחן הערוך של המנהגים והדתות שאת מקצתם הזכרנו, הנראים משונים לעמים אחרים. בדידות זו היא שגרמה גם ליהירותם, או למה שנראה לעמים אחרים כיהירותם. האנגלי, כמו היהודי, מתוך בדידותו, התרגל להתחשב עם עצמו בלבד. הוא "העם הנבחר"; כל השאר הם "אומות העולם" שאין להם חלק לעולם הבא אלא אם כן ידבקו במדותיו. ואֶכְסְלוּסִיביות זו של האנגלים והיהודים, כשם שמקור אחד לה, כך תוצאה אחת לה בשני המקרים גם יחד. אנו אומרים: "למה נדאג לאומות העולם? יבואו הם, אומות העולם, ויחזיקו בכנפינו". והאנגלים אומרים אותו דבר ממש; אינם מעוניינים בהפצת תרבותם. הצרפתים, בכל מקום שהם באים לשם, מיד נותנים דעתם על ענין זה דוקה. מיסדים מוסדות חינוכיים, נותנים פרסים, מחלקים ספרים, שולחים פרופיסורים מן הסורבון לבחינות של

בתי-הספר שבמקומות הרחוקים ביותר — הכל כדי לחזק את קשרי תרבותם. והאנגלים? אפילו בארץ המנדט סרבו זמן רב לתת פרוטה למחלקה האנגלית באוניברסיטה, ואפילו עכשיו אין נותנים באופן ישר אלא בעקיפין דרך ה"מועצה הבריטית". אין זה כי הם בזים ל-natives. אינם מכירים במציאותם! אך אנחנו המתנגדים למנהג רע זה של האנגלים כשהוא מכוון אלינו, מחזיקים כלפי הגויים באותו מנהג. אם נשתמש באנגלים כבראי, נראה לפעמים את עצמנו ואת לקויינו. כמובן, לא בכל דבר. נשוב עכשיו למיוחד שבאנגלים.

הסתכלנו בכמה מונחים: Gentleman, club, home, hobby, week-end, sport, commonsense, humor שהם טפוסיים כל כך בשביל האנגלים עד שלא מצאו תרגום בשום לשון: סימן שטפוסיים הם ממש. אם נסתכל בכולם יחד, נראה שרוח אחת מפעמת בכולם. רוח זו היא רוח החירות. אמנם החירות הזאת, כמו שנראה, ממין מיוחד היא, ואף-על-פי-כן אין זאת כי אם חירות.

והנה נזכרתי עוד במלה אחת — crank. Crank הוא eccentric, מי שיצא מהמרכז, אדם בעל דעות משלו שאינן דעותיהם של אחרים; ומן המפורסמות שאין לך בכל העולם עם שנמצאים בתוכו אנשים כאלה במספר כה עצום. העולם מלא אנגלים "משוגעים"; ואנגלים משוגעים אלה — כמה מהם מן היוצרים את הקשר בין אנגליה ובין עמנו — מוכרים הם כאנגלים. הם נושא מפורסם להומור האנגלי ובלעדיהם לא היתה אנגליה שלמה. ה-crank מקבל ומתקבל. הוא לא רק מוכר; הוא גם מכיר את עצמו: הוא עושה את מעשיו ביודעים. כי הוא עומד על המשמר, משמר

החירות. לאנגלי מותר לעשות מה שהוא רוצה בתנאי שלא יהא פוגע באחרים.

כל זה מצטרף אפוא לתמונה של חברה סגורה ואחידה שבתוכה שליט חופש גמור. ההסכמים שדברנו עליהם, מנהגי החיים והתרבות שהזכרנו, הריהם כעין התנאים הכלליים של מציאות החברה ההיא. הם מהווים את אופיה של המסגרת; הם כעין תנאי הכניסה לחברה. אולם בתוך המסגרת, כשנכנסים לחברה, יש ויש מקום לשונות. כמו שאמר פעם סמטס: "האנגלים אנשים משונים. אם אתה מחוץ למשפחתם הריהם חושדים בכל מעשיך; אבל אם אתה בתוך המשפחה תוכל לעשות מה שתרצה ואף תשיג מהם את הכל". אחדות הלבבות בין האנגלים גדולה כל כך עד שמתירה היא פירוד הדעות. וכך עם אחיד הם על אף המשוגעים שבהם. תשימו כמה אנגלים במצב אחד ויתנהגו כולם באופן אחד.

מקורה של אחידות נפלאה זאת בהיסטוריה. אין לך עם בלול כמו האנגלים; אך כל יסוד ויסוד, חוץ מן היסוד האירי, נתעכל. אין לך עם שקלט השפעות מן החוץ כמו האנגלים; אך כל גל וגל נכנס בקלות לתוך זרם הים הכביר שהוא האנגליות כולה. משל למה הדבר דומה? לאדם שאהב כל כך את האויר החי עד אשר כשאך נכנס מאויר זה דרך החלונות, מיד סגר אותם כדי שהאויר שנכנס לא יצא עוד לעולם! האנגלים סופגים, מסגלים לעצמם, את הכל; ומזלם גרם להם שלא קבלו מעולם יותר מכפי כוח עפולם. עצם הגיאוגרפיה — עובדה זו שמקומם בקצה אירופה — עשתה אותם למקבלים שאינם מחזירים. מעולם לא זרקו מה שבא להם מן החוץ; לעסו אותה,

לפעמים כמה דורות או מאות שנה, עד שנבלע בתוכם.

משל בולט לכך הוא הלשון. הלשון האנגלית אינה אלא צירוף של כמה וכמה לשונות; אך כלום נמצא מי שיקפיד על טהרת הלשון? אדרבא! האנגלים משתמשים ברבוי-מקורות זה כדי לחזק את כוח לשונם ולהעשיר את אמצעי בטויה. בדרך כלל אפשר לומר שלכל דבר וענין יש לכל הפחות שתי מלים באנגלית, ובזה הזדמנות נפלאה להכניס דיוקים ודיוקי דיוקים ולעשות את האנגלית כלי בטוי עשיר מאין כמוהו. (דרך אגב, אותה הזדמנות ניתנת גם לשפתנו שקלטה אף היא מקורות, יסודות ושכבות שונים; אך עדיין לא השכלנו לנצל הזדמנות זו.) אין האנגלי משתעבד לנוסחאות, תהיינה ההגיוניות ביותר. מגוחך הוא שישתמשו במלים בריטיות, סקנדינביות, גרמניות וצרפתיות במשפט אחד. אך הם עושים זאת אף-על-פי-כן, והתוצאה היא שכספיר וקיטס.

אחידות מזיקתית בדומה לזו אנו מבחינים גם בהתפתחות ההיסטוריה המדינית. חוט אחד מאחד את תעודת החירות שהוציאו הפרושים מידיו של המלך יוחנן עם המרד שבו התיזו אנשי קרומוויל את ראשו של המלך צ'רלס. אסור לנגוע בחירותו של האנגלי! שוכחים לפעמים שרעיונות אלה, שספגו מונטיסקו ווולטר בביקוריהם באנגליה, הם שיצרו את המהפכה הצרפתית, מהפכה שהתקיימה כמה שנים אחרי המהפכה האמריקנית שדגלה אף היא בסיסמאות האנגליות. לוק, הפילוסוף המתון, האנגלי הטפוס, הוא הוא שהבחין את רשימת הזכויות המפורסמות, והוא, לוק המתון, גם המצדד בזכות המרד: יש מקרים הקובעים היתר חוקי למרוד. אך ההיתר חוקי. מכאן השקט של המהפכות

האנגליות; הן מתקיימות תמיד בתוך רשת החוקים וכתוצאה מן החוקים. כשגרשו את בנו של צ'רלס והזמינו את ההולנדי וויליאם, עשו זאת באופן יורדי ממש. כשהזמינו את ג'ורג' הראשון, אדם שלא ידע אנגלית ושלפיכך לא יכול היה לנהל את ישיבות חבר המיניסטרים שלו, העבירו, כמעט בהיסח הדעת, את הזכות הזאת לראש-המיניסטרים וכך נוצר הקבינט הדימוקרטי. קבינט דימוקרטי מה משמעו? הריסת הממלכה האוטוקרטית. הרי מהפכה, אך מהפכה כל כך שקטה עד שלא עמדו על טיבה אלא כעבור מאה שנה. אמנם בזמנה של ויקטוריה, ובזכותה של אריכות ימיה, התחילה המלכות לתפוס שוב מקום מכריע במדיניות האנגלית. אך בימים ההם התפתחה והתארגנה גם האימפריה הבריטית, והמלכות חדלה להיות סכנה לחירות האנגלית על-ידי שנעשתה לרוח המחיה של האימפריה. ההתפתחות כולה הריהי התפתחות טבעית ופנימית. והיא התפתחות ממש המבוססת ביסוס אורגני בעבר. ומשום כך היא גם תמימה. הרי גדלה מעצמה. תמימות זו אמיתית היא, ואין לעמוד על טיבה של אומה זו אלא אם כן מכירים בתמימות זו. האנגלים מוחזקים כמחוכמים ביותר, בעוד שעל צד האמת הם תמימים שבתמימים. במובן ידוע הריהם ילדים ממש; וילדותיות זו, תמימות זו, מודגמת בכל ענפי חייהם. בחייהם הצבוריים, למשל, תופס מקום חשוב הפאר והכבוד החיצוני — האורדנים, בגדי השרד, תהלוכות הראווה — ממש כמו בחיי ילדים. ואין להתנצל ולומר שמסדרים הם את כל זה בשביל הילדים. הם מסדרים זאת בשביל עצמם. אל ה-Lord Mayor's Show (תהלוכת הפאר השנתית לכבוד ראש העיריה החדש בלונדון) — מוליך האב אמנם את בני משפחתו ונצב על ידם

כל היום כדי לראות תהלוכה זו ; אך הנאתו אולי גדולה משלהם. והספרות — מהי הספרות האנגלית הטפוסית ? יש אגדה קונטיננטלית שבראש הספרות האנגלית עומדים ביירון ואוסקר וויילד. אגדה זו מסלפת את העובדות, לכל הפחות במה שנוגע לדעותיהם של האנגלים עצמם. הספר החביב עליהם ממש, ספר שמצטטים אותו בכל זמן ועידן, הספר שאי-הידיעה בו הוא סימן של בערות ובורות — ספר זה הוא "עליזה בארץ הפלאים". המתחרה היחידי ב"עליזה" הן האופיריטות של גילברט במוסיקה של סוליבן — ה"מיקאדו", למשל. תארו לנפשכם: עם כובש עולם, עם אימפריאלי, עם כמעט אולימפי ; והספרות הטפוסית, גם של ההמון וגם של בעלי התרבות הגבוהה — אופיריטה קומית וספור לתינוקות !

ואולם, על אף תמימותם וילדותם, ידעו האנגלים לטפח דבר אחד שהוא יסוד הכל, והוא האישיות. האנגלי הפשוט שבפשוטים הוא אדם אחראי. תשימו אותו במצב קשה שלא נמצא בו ולא הכיר בו מעולם, ותראו שהוא עושה סדר. לא למד להיות מומחה לדבר אחד ולפיכך הוא מוכשר לכל.

מה הוא לומד ? על הפרטים לא כדאי לעמוד כאן, אך המגמה הכללית ברורה. בכל ענפי החינוך — גם בתוך המשפחה — שואפים האנגלים לא למסור ידיעות בלבד אלא ליצור את האופי, לנטוע הרגלים טובים, לעצב את הכוחות הפנימיים — הייתי אומר: האינסטינקטים ; וכוחות פנימיים אלה, אינסטינקטים אלה, הם הם יסוד חייו של האנגלי. ציירנו את ה-gentleman כמחוסר-חיים. לא מניה ולא מקצתיה ! הג'נטלמן מבליט כלפי חוץ את הרושם של חוסר-חיים

משום שחיינו כל כך עמוקים. ראייה לדבר עושר השירה האנגלית, ביחוד השירה הלירית. השירה הלירית מוצאה ממעמקי הנפש, והאנגלי חי חיי-נפש עמוקים משלו.

אמרתי על האנגלי שהוא תמים ואוהב מסורת. האנגלי מתקדם. אך מתקדם על-ידי זה שהוא מכניס את הקידמה לתוך המסורת; וכיון שהכניס פעם משהו לתוך דרך חייו, שוב אינו חוזר בו: מה שקבל פעם, קבל לעולם ועד. אך אין הוא יוצר מסורת (ידועה המודעה האמריקנית: "באוניברסיטה זו אוסרת המסורת לדרוך על דשא החצר; מסורת זו מתחילה מחר"). אין לאנגלי צורך ליצור מסורת תורתו תורה שבעל פה; וכידוע, כל מה שעתיד תלמיד ותיק לחדש, כבר נאמר למשה מסיני. המסורת האנגלית מסורת ברוח זו דוקה. היא מכילה מכבר בכוח את הכל, והמתקדמים אינם אלא מוציאים אותם לפעל באנגליה, כידוע, גדול כוח התקדים; אך גדול יותר כוח המצאת התקדימים.

בקרקע התמימות האינסטיקטיבית גדלה הדת; ומכאן התופעה, המוזרה בעיני חכמי יבשת אירופה, של הדתיות האנגלית. והיא דתיות ממש. אין כאן צביעות ואין כאן אחיזת עינים ואין כאן ערמומיות. כאן רגש יסודי. האנגלים מטבעם בעלי אמונה; אפילו הכפירה שלהם דתית היא. הם למדו תנ"ך; וכמו שהעיד פעם לוי ג'ורג' על עצמו, נהירין להם שבילי. הגיאוגרפיה וההיסטוריה של התנ"ך משבילי הגיאוגרפיה וההיסטוריה של אנגליה. אין לך ספר שנמכר באנגליה כמו התנ"ך: אפילו כיום הוא ה-Best-seller. ולא רק בשביל השימוש השבועי בכנסיה. עורכים אותו, מדפיסים אותו, מוכרים אותו, כ"ספרות". זאת אומרת, כספר שקוראים למעשה. עדיין זכורני הרושם שעשה עלי

אחד מידידי, מומחה לספרדית, והוא עכשיו פרופיסור באופספורד, שקרא בקרון הטראם ספר עבה, פירושו של G. A. Smith לירמיהו! כשהמורה שלי בבית הספר, בכתה הגבוהה, רצה לשעשע את רוחנו אחרי מנה קשה של סופרי יון ורומי, הוציא תנ"ך וקרא באזנינו מספורי אליהו הנביא.

כשאני מסביר כל זה לאנשים משלנו, הם אומרים: "אנו מבינים היטב: האנגלי שלך סתם ריאקציונר". לא זכיתי אף פעם להוכיח להם שאפשר לאהוב את התנ"ך או את המסורת או את הספרות שנכתבה לאו דוקא אתמול, ובכל זאת לא להיות ריאקציונר. אנו רוצים תמיד להיות בשורה הראשונה של החזית (אם לא לפני השורה הראשונה). אך קשה להזיז מחנה שלם באופן זה; המחנה דרכו ללכת לאטו. והאנגלי הולך לאטו. דוקה ההתקדמות דורשת ביסוס בעבר אם מיועדת היא להתקיים, וכוחו של האנגלי במה שהוא מבין זאת ושומר תמיד על רגלו האחרנית.

אסיים את דברי בציון שתי דוגמאות היסטוריות שכדאי שניתן דעתנו עליהן.

אחרי מלחמת-העולם הראשונה זכתה לשלטון באנגליה מפלגת הפועלים. זכתה באופן פרלמנטרי והתנהגה באופן פרלמנטרי. דם לא נשפך, לא בחוצות קריה ולא בין כתלי בתי הפרלמנט. הטכסים העתיקים נשתמרו: הא' מקדונלד לבש "צילינדר" ו"פרק" ונסע לארמון ווינדסור כדי ל"נשק את ידיו" של המלך, ואז מינה את הקבינט שלו ונכנס לעבודתו כראש הממשלה. כאן התחוללה מהפכה ממש: הפועלים נכנסו לשלטון בארץ השמרנים. אך נכנסו בדרך שמרנית. נבלעה המפלגה בתוך העם; לא נבלע העם על-ידי המפלגה.

והא לנו דוגמה שניה מן הביוגרפיה של סמטס. אדם חשוב למדי באימפיריה הבריטית, מי שישב בקבינט במשך המחצית השניה של המלחמה הקודמת אף על פי שלא היה חבר הפרלמנט. האדם ידוע כתומך נלהב של האנגליות ויועץ נבון ונאמן לאנגלים בכל עניני מלחמה ושלום. כלום היה תמיד כך? כידוע, נלחם מלחמת יאוש באנגלים לא רק בימי המלחמה נגד אנגליה בדרום אפריקה אלא גם לאחריה. ודוקה איש זה הפך לראש המדברים בשבח האנגלים ומדיניותם. מה עשו לו האנגלים; מה עשו למקדונלד ולסיעת הפועלים; מה עושים הם בכל מקום שהם? הם שובים את שוביהם. הם יודעים שלא יד המלה אלא יד החיים על העליונה, והם מכירים בדרישות החיים ונכנעים להם. הם ממלאים למעשה אחר ההלכה הישנה: כדי לחיות יש לתת לחיות גם לאחרים, ובזכות זו הם מנצחים אפילו במקרה שהם נראים כמנוצחים.

בזה סוף-סוף סוד החופש של האנגלים ובזה גם סוד הצלחתם. בספורט, שהוא אספקלריה של החיים, יש יותר מצד אחד; ואף אם מתחרים אנו בצד השני, בקיומו תלוי קיומנו. התגלית האנגלו-סכסית המיוחדת היא גילוי מה שנקרא Non-conformity. "נונ-קונפורמיטי" פירושה סירוב לקבל את מרותה של הכנסיה הרשמית. אמנם קופחו זכויותיהם של בעלי הכתות האלה באנגליה הרבה זמן; אך התקיימו, והוכרו סוף-סוף כבעלי זכויות מלאות, ועכשיו הם חלק גדול וחשוב של העם, חלק בלתי נפרד מן העם. ואולם נשארים הם נונ-קונפורמיסטים: את דתי המלך אינם שומרים. כשאני חושב על עתיד העולם הנושב בכלל ועל עתיד היהודים בפרט, נדמה לי לפעמים שקשור הוא כולו ברעיון אנגלו-סכסי זה של הנונ-קונפורמיות.

אבל מי ערב לנו שתתקיים האנגלו-סכסיות?
הלא שומעים אנו מכל צד * שהעם האנגלי יורד מעל
במת ההיסטוריה ושאין עוד כוחו בו. האידיאלים
שהזכרנו, כך אומרים לנו, נאותים — אולי — בשביל
האי הנעלם של הספורטאי הג'נטלמני. אך אין האי
עוד אי, ואין החיים עוד ספורט. ואין עוד תקומה
לג'נטלמן במלחמת הכלכלה; ולפיכך עלול גם מבצר
אחרון זה של השמרנות ליפול, וגלי האחוה המעמדית
יסחפו גם את האנגלי. כלום יכול, כלום רשאי, כלום
זכאי, "ריאקציונר" זה להתנגד לרוח הזמן?

מובן שלחלכה אינו יכול, והאנגלים סופם אף
הם להכנע ולהתבולל. אך כך נבאו גם על היהודים.
מה עשו היהודים? כאילו להכעיס חידשו את חייהם
הלאומיים דוקה. אני מסופק אם אנגליה תתרופף. אדרבא,
אני רואה אותה וגבולותיה הולכים ומתרחבים. מה
שהיתה פעם ארץ קטנטונת נעשית, כידוע, מרכזה של
אימפריה גדולה. אך אין המלה אימפריה הולמת את
המציאות עכשיו. אפילו השם הרשמי עכשיו הוא
Commonwealth of Nations, ריפובליקה של אומות,
וראוי לציין ששם זה, יצירתו של ה-*outsider* ההולנדי
סמטס, הוכנס לתוך השימוש הרשמי על-ידי השמרן
שבשמרנים, המנוח בלפור. המושבות אינן קניני אנגליה
אלא שותפים בני-חורין — *free partners*. הם בני-חורין
להשאר ובני-חורין לצאת. ומאחר שהחופש בידם
לצאת, מובטחני שכאנגלים גמורים יש ארו.

קרה דבר מאלף במונטריאץ, מרכז הקנדים
הצרפתיים (כידוע אומה זו נשארת אומה נבדלת בתוך
קנדה הבריטית, אומה השומרת על לשונה, חינוכה,

* נכתב בחרצ"ט; אך הדברים נשמעים אצלנו אפילו היום.

דתה ומנהגיה הצרפתיים). בזמן הבקור הרשמי של המלך והמלכה בשנה שלפני המלחמה, הוזמנו על-ידי ראש עיריית מונטריאל לסעודה פומבית. ראש העיריה, והוא צרפתי, קם לברך את האורחים והתחיל אומר: "אנו, המיעוט הצרפתי בקנדה..." פתאום נשמע קול המלכה: "וגם אנו הסקוטים מיעוט בין האנגלים, ובכל זאת מושלים אנו בהם". הדברים נתקבלו בתשואות, ומלכת אנגליה היתה בן רגע למלכת קנדה הצרפתית. לפני בקור זה היה חשש להפרדה של קנדה מן האימפריה, וכמעט היה מקובל שתסרב קנדה להשתתף במלחמה הממששת ובאה. אך הצרפתים האלה הראו את עצמם פטריוטים לא פחות מאחיהם האנגלים. בקור זה — האם ידוע הוא שהמלך האנגלי דיבר שם צרפתית דוקה? — עשה מה שלא עשו כל הספרים וכל האיומים וכל החוזים וכל החוקים. נדמה לי, וכך נדמה גם לרבים אחרים המסתכלים מן החוץ, שמדבר קטן זה יש ללמוד הרבה. האימפיריאליזם האנגלי שמרבים כל כך לגנותו, נותן את החופש שרומסים אותו יריביו.

וכך אפשר מאד (כנגד הדעה המקובלת) שהאנגלים נכנסו לתוך שלב חדש של התפתחות, והתחילו להראות לעולם כולו, ובעולם כולו, מה שהיה עד כה הסוד הכמוס של הג'נטלמן ב-home שלו. מי שראה את הצרפתים במונטריאל אינו מתיאש מהאפשרויות הטמונות ב-commonsense האנגלי. יבוא מה שיבוא על האימפיריה. הריפובליקה של העמים, והחירות האנגלית, מזומנות עוד לעתיד גדול.